

**ВОЛИНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ЛЕСІ УКРАЇНКИ**
Факультет історії, політології та національної безпеки
Кафедра історії України та археології

СИЛАБУС
нормативного освітнього компонента
**УКРАЇНА В ЄВРОПЕЙСЬКОМУ ІСТОРИЧНОМУ
ТА КУЛЬТУРНОМУ КОНТЕКСТАХ**
підготовки здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
Галузь знань: D Бізнес, адміністрування та право
Спеціальність: D5 Маркетинг
Освітньо-професійна програма: Логістика
Освітня кваліфікація: Бакалавр маркетингу

Силабус освітнього компонента УКРАЇНА В ЄВРОПЕЙСЬКОМУ ІСТОРИЧНОМУ ТА КУЛЬТУРНОМУ КОНТЕКСТАХ підготовки здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти, галузі знань D Бізнес, адміністрування та право, спеціальності D5 Маркетинг, освітньо-професійна програма Логістика.

Розробник: Шваб Л. П., доцент кафедри історії України та археології,

к. і. н., доцент

Гарант освітньо-професійної програми

Віталій Рейкін

Силабус освітнього компонента затверджено на засіданні кафедри історії України та археології;

протокол № 17 вересня 2025 р.

Завідувач кафедри

Олег Ленартович

I. Опис освітнього компонента

Таблиця 1

Найменування показників	Галузь знань, спеціальність, освітньо-професійна програма, освітній рівень	Характеристика освітнього компонента
Денна форма навчання	D Бізнес, адміністрування та право D 5 Маркетинг Освітньо-професійна програма Логістика Маркетинг Перший (бакалаврський)	Нормативна
Кількість годин/кредитів 90/3		Рік навчання 1
		Семестр 2
		Лекції 30 год.
		Семінарські заняття 24 год.
		Самостійна робота 30 год.
		Консультації 6 год.
Мова навчання: українська		Форма контролю: залік

II. Інформація про викладача

Шваб Лариса Петрівна

Кандидат історичних наук

Доцент

Доцент кафедри історії України та археології

Контактна інформація : shvab.larisa@vnu.edu.ua

Посилання на розклад: <https://ps.vnu.edu.ua/cgi-bin/timetable.cgi?n=700>

III. Опис освітнього компонента

1. Анотація освітнього компонента. Освітній компонент «Україна в європейському історичному та культурному контекстах» належить до нормативних дисциплін, яка формує системне уявлення про історію та культуру України у пов'язаності з європейськими історично-культурними традиціями; вивчає, порівнює та переосмислює перебіг політичних, соціально-економічних та культурних подій в Україні; сприяє усвідомленню необхідності плекання і оборони Української Соборної Самостійної Держави та входження її як рівноправного і відповідального партнера до військово-політичних союзів – НАТО та ін. та Європейської Унії.

2. Мета і завдання освітнього компонента.

Метою освітнього компонента є ознайомлення здобувачів освіти із багатовіковою минувиною України у сукупності суспільних і культурних явищ і подій, у їхньому поступальному розвитку з історичними закономірностями складного процесу становлення та розвитку Української держави як європейської країни від найдавніших часів до наших днів.

Завданням освітнього компонента є: вивчення освітнього компонента «Україна в європейському історичному та культурному контекстах» є: дати здобувачам освіти знання про основні напрямки, тенденції та закономірності становлення й розвитку української державності, розкрити їх органічну єдність і водночас специфіку в контексті європейської цивілізації; ознайомити здобувачів освіти із новітніми досягненнями української та європейської історичної науки; навчити здобувачів освіти вільно оперувати історичними та культурологічними категоріями й поняттями та розуміти їх генезу; сформувані у здобувачів освіти уміння самостійно виявляти, вивчати й аналізувати історичні та культурні процеси,

події та явища; виховувати у здобувачів освіти почуття патріотизму, пошани до історичного минулого свого народу.

3. Пререквізити. Навчальна програма для закладів загальної середньої освіти. Історія України. Всесвітня історія.

Постреквізити. Правові основи громадянського суспільства.

4. Результати навчання (компетентності)

Загальні компетентності

ЗК1. Здатність реалізувати свої права і обов'язки як члена суспільства, усвідомлювати цінності громадянського (вільнодемократичного) суспільства та необхідність його сталого розвитку, верховенства права, прав і свобод людини і громадянина в Україні.

ЗК2. Здатність зберігати та примножувати моральні, культурні, наукові цінності і досягнення суспільства на основі розуміння історії та закономірностей розвитку предметної області, її місця у загальній системі знань про природу і суспільство та у розвитку суспільства, техніки і технологій, використовувати різні види та форми рухової активності для активного відпочинку та ведення здорового способу життя.

ЗК14. Здатність діяти соціально відповідально та свідомо.

Програмні результати навчання

ПРН15. Діяти соціально відповідально та громадянсько свідомо на основі етичних принципів маркетингу, поваги до культурного різноманіття та цінностей громадянського суспільства з дотриманням прав і свобод особистості.

ПРН18. Демонструвати відповідальність у ставленні до моральних, культурних, наукових цінностей і досягнень суспільства у професійній маркетинговій діяльності.

5. Структура освітнього компонента

Таблиця 2.

Назви змістових модулів і тем	Усього	Лек.	Сем..	Сам. роб.	Конс.	*Форма контролю/ Бал
Змістовий модуль 1. Історія та культура України в європейському контексті від найдавніших часів до 1657 р.						
Тема 1. Вступ. Історія та культура України у системі європейської гуманітаристики	6,5	2	2	2	0,5	ПО,ДС,ЕО,Р / 7 балів
Тема 2. Держава Русь в історії середньовічної Європи	6,5	2	2	2	0,5	ПО,ДС,ЕО,Р / 7 балів
Тема 3. «Королівство Русі» та її культура	6,5	2	2	2	0,5	ПО,ДС,ЕО,Р/ 7 балів
Тема 4. Українські землі у складі Великого князівства Литовського	6,5	2	2	2	0,5	ПО,ДС,ЕО,Р /7 балів
Тема 5. Українські землі Речі Посполитої XVI – першої половини XVII ст	7,5	2	2	3	0,5	/ ПО,ДС,ЕО,Р 7 балів
Тема 6. Східноєвропейська криза і Визвольна війна в Україні середини XVII ст.	7,5	2	2	3	0,5	ПО,ДС,ЕО,Р / 7 балів
Разом за модулем 1	41	12	12	14	3	42 балів
Змістовий модуль 2. Історія України раннього						

Тема 7. Українські землі у європейській політиці XVII– XVIII ст.	9,5	4	2	3	0,5	ПО,ДС,ЕО,Р / 9 балів
Тема 8. Українські землі у складі Російської та Австрійської імперій (кінець XVIII – початок XX ст.): європейський контекст	6,5	2	2	2	0,5	ПО,ДС,ЕО,Р / 7 балів
Тема 9. Перша світова війна і Українська революція 1917– 1921 рр	6,5	2	2	2	0,5	ПО,ДС,ЕО,Р / 7 балів
Тема 10. Українська державність в першій половині XX ст.	9,5	4	2	3	0,5	ПО,ДС,ЕО,Р / 9 балів
Тема 11. Українська РСР у 1945–1991 рр.	6,5	2	2	2	0,5	ПО,ДС,ЕО,Р / 7 балів
Тема 12. Сучасна Україна: виклики, тактика, перспектива.	8,5	4	2	2	0,5	ПО,ДС,ЕО,Р / 7 балів
Разом за модулем 2	47	18	12	16	3	46 бали
Індивідуальне завдання						12 балів
Всього годин / Балів	90	30	24	30	6	100

* Методи навчання і форми контролю: ПО – поточне опитування; ДС – дискусія, ЕО – експрес-опитування, Р – реферат.

6. Самостійна робота

Самостійна робота здобувача освіти – це вид засвоєння навчального матеріалу, який практично реалізується у вільний від аудиторних занять час для засвоєння тем лекційних занять, підготовку до виступів і повідомлень на семінарських заняттях (у тім – опрацювання історичних джерел і рекомендованої літератури), виконання індивідуального завдання тощо. Для самостійної роботи здобувачеві освіти рекомендована відповідна фахова література. Самостійна робота над засвоєнням навчального матеріалу пріоритетно повинна виконуватися в бібліотеці, навчальних кабінетах, комп'ютерних класах тощо. Час самостійної роботи здобувача для освітнього компонента «Україна в європейському історичному й культурному контекстах» становить 32 години на семестр. Питання, які виникають під час самостійної роботи, здобувачі з'ясовують на консультаціях із викладачем.

IV. Політика оцінювання

Політика викладача щодо здобувача освіти

Провадження освітнього процесу викладач здійснює відповідно до «Положення про організацію освітнього процесу на першому (бакалаврському) та другому (магістерському) рівнях вищої освіти у Волинському національному університеті імені Лесі Українки» (<https://ed.vnu.edu.ua/71-2/>).

Викладач і здобувач освіти під час провадження освітньої, наукової, інноваційної діяльності дотримуються принципів академічної свободи та академічної доброчесності.

Викладач підтримує індивідуальну траєкторію здобуття освіти: персональний шлях реалізації особистісного потенціалу, академічну мобільність, визнання результатів навчання, здобутих шляхом неформальної та інформальної освіти. Викладач сприяє формуванню індивідуальної траєкторії освіти, зважаючи на здібності, інтереси, потреби, мотивації, можливості й досвіду здобувача освіти. Викладач гарантує здобувачеві освіти набуття необхідних компетентностей: здатності успішно соціалізуватися, навчатися, провадити професійну діяльність, яка виникає на основі динамічної комбінації знань, умінь, навичок, способів мислення, поглядів, цінностей, інших особистих якостей тощо.

Здобувач освіти зобов'язаний старанно, систематично, оригінально виконувати програмний матеріал. В аудиторії здобувач освіти і викладач зберігають взаємоввічливу, інтелектуальну, творчу, відкриту до співпраці й конструктивної критики атмосферу.)

Правила поточного оцінювання

Поточний контроль це – перевірка і оцінювання знань здобувача освіти, що здійснюється продовж семестру. Об'єктом оцінювання знань є програмний матеріал освітнього компонента, який засвоюється на лекційних, семінарських заняттях, консультаціях з викладачем та при виконанні індивідуального завдання.

Відвідування лекцій є обов'язковим для отримання поточного і підсумкового балу.

Максимальний бал поточного контролю становить 100, мінімальний – 60 балів.

Оцінювання знань здійснюється відповідно до «Положення про поточне та підсумкове оцінювання знань здобувачів вищої освіти Волинського національного університету імені Лесі Українки» від 26.06.2025 року (<https://hell.your-objectstorage.com/vnustorage/s3fs-public/inline-files/2025-pro-potochne-i-pidsumk.otsinyuvannya.pdf>)

Отримані результати поточного контролю фіксуються в ПС-Журналі успішності (<https://ps.vnu.edu.ua/cgi-bin/kaf.cgi?n=2&sesID=DD6AAE52-4D57-4A8E-BAA6-B11A06836020>) та паперовому журналі.

Поточний контроль реалізується у формі усного чи письмового опитування, дискусії, експрес-опитування, виголошенні рефератів на семінарському занятті. Під час виступу оцінюються такі компоненти:

- виступ без читання конспекту чи презентація (графічний матеріал до виступу);
- повнота і лаконічність розкриття теми;
- використання і демонстрація історичного джерела;
- самостійність і оригінальність;
- дотримання часового критерію доповіді (виступу);
- уміння робити висновки й відповідати на питання.

Відповідь триває до 5 хвилин.

Категорично забороняється читання доповіді з інтернет-роздруківки. Допускається (заохочується) використання ксерокопій текстів джерел, репродукцій зображувальних джерел, відео-, аудіо-записів, муляжів речових пам'яток тощо.

Здобувачі освіти, які брали участь у роботі конференцій, підготовці наукових публікацій, в олімпіадах, конкурсах студентських наукових робіт тощо й досягли суттєвих результатів отримують додаткові бонусні бали, які зараховуються як результати поточного контролю, але не більше 10 балів. Усі завдання, передбачені програмою, виконуються у встановлений термін.

Оцінювання індивідуального завдання (ІЗ)

ІЗ – 16 балів. Здобувач освіти повинен дати письмову відповідь на завдання, визначене викладачем. Оцінювання завдання передбачає: ґрунтовність, концептуальність, грамотність викладу матеріалу.

Правила щодо зарахування пропущених занять

Здобувач освіти зобов'язаний відвідувати усі види занять, передбачених освітнім компонентом – лекції, семінари, консультації з викладачем, індивідуальні заняття. Завдання, передбачені програмним матеріалом освітнього компонента, повинні бути виконані в повному обсязі. У разі вимушеної відсутності, підтвердженої документами, лікарняним листом та ін., здобувач освіти зобов'язаний самостійно опрацювати теми пропущених лекційних і семінарських занять, надати викладачеві конспект. Викладач оцінює рівень засвоєння самостійно опрацьованого матеріалу на індивідуальному занятті. Отриманий бал фіксується в ПС-Журналі успішності та паперовому журналі.

Політика щодо дотримання академічної доброчесності

Викладач і здобувач освіти зобов'язані дотримуватися академічної доброчесності, яка передбачає з боку викладача: посилання на джерела інформації в разі використання ідей,

розробок, тверджень, відомостей; дотримання норм законодавства про авторське право і суміжні права; надання достовірної інформації про методики і результати досліджень, джерела використаної інформації та власну педагогічну (науково-педагогічну, творчу) діяльність; контроль за дотриманням академічної доброчесності здобувачами освіти; об'єктивне оцінювання результатів навчання; з боку здобувача освіти: самостійне виконання навчальних завдань, завдань поточного та підсумкового контролю (для осіб з особливими освітніми потребами ця вимога застосовується з урахуванням їхніх індивідуальних потреб і можливостей); посилення на джерела інформації в разі використання ідей, розробок, тверджень, відомостей; дотримання норм законодавства про авторське право і суміжні права; надання достовірної інформації про результати власної освітньої (наукової, творчої) діяльності, використанні методики досліджень і джерела інформації тощо. У разі порушення правил академічної доброчесності будуть задіяні санкції відповідно до «Кодексу академічної доброчесності Волинського національного університету» (https://ra.vnu.edu.ua/akademichna_dobrochesnist/kodeks_akademichnoi_dobrochesnosti/).

Політика щодо визнання результатів навчання в неформальній та/або інформальній освіті. Починаючи з другого семестру, визнаються результати навчання, отримані в неформальній та/або інформальній освіті (професійні курси, тренінги, онлайн-освіта), які за тематикою відповідають освітньому компоненту. Загальний обсяг освітньої програми, що зараховуються здобувачам освіти, за підсумками визнання результатів неформального та/або інформального навчання, не перевищує 25 % відповідної освітньої програми. Інформація щодо процедури зарахування результатів неформальної та/або інформальної освіти див. у «Положенні про визнання результатів навчання, отриманих у формальній, неформальній та/або інформальній освіті у Волинському національному університеті імені Лесі Українки» (2024) (<https://ed.vnu.edu.ua/wp-content/uploads/2024/09/2024>).

V. Підсумковий контроль

Порядок організації поточного та підсумкового контролю знань здобувачів освіти регламентується Положенням про поточне та підсумкове оцінювання знань здобувачів освіти Волинського національного університету імені Лесі Українки (<http://surl.li/ukitbu>).

Семестровий залік здобувач освіти отримує за результатами виконання усіх видів поточної навчальної роботи, передбачені силабусом. Максимальний бал – 100, мінімальний – 60.

«У дату складання заліку викладач записує у відомість суму поточних балів, які здобувач освіти отримав за семестр. У день складання заліку заборонено проводити додаткові опитування, а також здобувач освіти не має права доздавати будь-який вид робіт, передбачений силабусом освітнього компоненту».

Якщо здобувач освіти набрав менше 60-ти балів, він складає залік під час ліквідації академічної заборгованості, при цьому, набрані під час поточного оцінювання бали, анулюються. Для зарахування підсумкового результату здобувач освіти має отримати не менше 60 балів ((<https://hell.your-objectstorage.com/vnustorage/s3fs-public/inline-files/2025-pro-potochne-i-pidsumk.otsinyuvannya.pdf>)).

Терміни проведення підсумкового семестрового контролю встановлюються графіком освітнього процесу

VI. Шкала оцінювання

Таблиця 3

Оцінка в балах	Лінгвістична оцінка
90 – 100	Зараховано
82 – 89	
75 - 81	
67 -74	

60 - 66	
1 – 59	Незараховано

Критерії оцінювання результатів навчання.

60-100 балів (зараховано): здобувач володіє понятійним і фактичним апаратом освітнього компонента в обсязі, необхідному для подальшого навчання і майбутньої роботи за фахом, здатний виконувати завдання, передбачені силабусом, ознайомлений з основною рекомендованою літературою; при виконанні завдань припускається помилок, але демонструє спроможність їх усувати.

1-59 балів (незараховано): здобувач володіє понятійним і фактичним апаратом освітнього компонента на елементарному рівні, теоретичний зміст курсу не освоєний, необхідні практичні навички роботи не сформовані, більшість передбачених силабусом завдань не виконано або містять грубі помилки.

VII. ПИТАННЯ ДЛЯ ПІДСУМКОВОГО КОНТРОЛЮ

1. Походження українського народу через призму європейського етногенезу.
2. Антична культура грецьких полісів Північного Причорномор'я.
3. Кочові цивілізації українського Степу: киммерійці, скіфи, сармати.
4. Київська Русь в історії середньовічної Європи.
5. Запровадження християнства та його вплив на політику та культуру Русі.
6. Європейський вектор у зовнішній політиці та династичні зв'язки Рюриковичів часів Київської Русі.
7. Галицько-Волинська держава – «Королівство Русі» у контексті середньовічної європейської історії та культури.
8. Українські землі у складі Великого князівства Литовського, Руського і Жемайтійського та Польського королівства.
9. Утворення Кримського ханату та його експансія на українські землі.
10. Культурно-просвітницька діяльність братств.
11. Козацтво в українській історії та культурі XVI – першої половини XVII ст. Європейські аналоги українського козацтва.
12. Унії XVI ст.
13. Розвиток культури в Україні у другій половині XVI – першій половині XVII ст.
14. Східноєвропейська криза і Визвольна війна в Україні середини XVII ст. під проводом Богдана Хмельницького. Історичні передумови і причини Хмельниччини 1648–1657 рр.
15. Міжнародна дипломатія Війська Запорозького доби Хмельниччини. Віленський договір 1656 р.
16. Геополітичні причини Руїни.
17. Гадяцький трактат Війська Запорозького із Річчю Посполитою 1658 р.
18. Військово-політичне протистояння в Україні періоду Руїни (1658–1678 рр.)
19. Міжнародні договори та поділ українських земель між іноземними державами у 60–80-х рр. XVII ст.
20. Українські землі у європейській геополітиці та культурі останньої чверті XVII–XVIII ст.
21. «Балто-Чорноморська вісь»: шведсько-український союз 1708–1709 рр.
22. Запорозька Січ у XVIII ст.
23. Правобережжя і західноукраїнські землі: гайдамацький і опришківський рухи.
24. Культурне життя в Україні у другій половині XVII–XVIII ст. Феномен козацького бароко.
25. Доля України у трьох поділах Речі Посполитої в кінці XVIII ст.
26. Наддніпрянська Україна у першій половині XIX ст.

27. Західноукраїнські землі у першій половині XIX ст.
28. «Весна народів» 1848–1849 рр. і українське національне відродження.
29. Суспільно-політичне життя та національні рухи в Наддніпрянщині у другій половині XIX ст.
30. Реформи 60–70-х рр. XIX ст. та їхній вплив на розвиток Наддніпрянської України.
31. Західноукраїнські землі у другій половині XIX ст.
32. Класики української літератури, живопису, музики і театру другої половини XIX – початку XX ст.
33. Україна у Першій світовій війні.
34. Українська революція 1917–1921 рр. УНР часів Української Центральної Ради.
35. Українська Держава у період гетьманату Павла Скоропадського 1918 р.
36. УНР часів Директорії, її внутрішня та зовнішня політика.
37. ЗУНР. Польсько-українська війна 1918–1919 рр.
38. Українсько-польська війна 1919 – 1921 рр.
39. Українізація в радянській Україні у 20–30-х рр. XX ст.
40. Голодомор 1932–1933 рр. в Україні: причини та наслідки.
41. Економічна та національно-культурна політика Другої Речі Посполитої щодо західноукраїнських земель.
42. Карпатська Україна в європейській геополітиці.
43. Радянізація в західноукраїнських областях у 1939–1941 рр.
44. Початок німецько-радянської війни 1941–1945 рр. Нацистський окупаційний режим в Україні (1941–1944 рр.).
45. Рух Опору в Україні під час Другої світової війни. Українська повстанська армія та її боротьба.
46. УРСР у другій половині 40-х – на початку 50-х рр. XX ст.
47. Суть і зміст процесу «десталінізації» в УРСР у період хрущовської «відлиги».
48. Радянський тоталітаризм і національна культура в УРСР другої половини 1960-х – 1985 рр.
49. Дисидентський рух.
50. Горбачовська «перебудова» в Україні.
51. Утворення Народного руху України та інших політичних партій.
52. Історичні передумови проголошення незалежності України. Акт проголошення незалежності України 24 серпня 1991 р.
53. Економічний розвиток та культурне життя в незалежній Україні.
54. Будапештський меморандум 1994 р. про гарантії безпеки для України.
55. Незалежна Україна на міжнародній арені. Шлях до ЄС.
56. Європейський вибір і євроатлантична стратегія сучасної України.
57. Проблема вступу України до Європейського Союзу і Північноатлантичного альянсу (НАТО). Євромайдан – Революція гідності 2013–2014 рр.
58. Анексія Криму Російською Федерацією та її наслідки для загальноєвропейської системи безпеки.
59. Російсько-українська війна і європейська дипломатія.
60. Україна-Європа: основні тенденції політичного, економічного та культурного співробітництва у першій чверті XXI ст.

VIII. РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА ТА ІНТЕРНЕТ-РЕСУРСИ

Основна

1. Аркас М. Історія України-Руси. Київ : Видавець Корбуш, 2022. 548 с.
2. Бойко О. Історія України (Альма-матер+): підручник Київ: Вид-во : Академія, 2021. 662 с.

3. Грицак Я. Нариси з історії України: формування модерної нації. URL: https://shron1.chtyvo.org.ua/Hrytsak_Yaroslav/Narys_istorii_Ukrainy.pdf
4. Громенко С. Український мультифронтір. Нова схема історії України (неоліт – початок XX століття). Київ : Фабула, 2024. 480 с.
5. Жуковський А., Субтельний О. Нарис історія України. Київ: Центр учбової літератури, 2021. 232 с.
6. Крип'якевич І. Історія України від найдавніших часів до наших днів. URL: https://chtyvo.org.ua/authors/Krypiakkevych_Ivan/Istoriia_Ukrainy_vid_naidavnishykh_do_teperis_hnykh_chasiv/
7. Плохій С. Брама Європи. Історія України від скіфських воєн до незалежності / пер. з англ. Р. Клочка. Харків: Книжковий клуб «КСД», 2023. 512 с.
8. Яковенко Н. Вступ до історії. URL: https://chtyvo.org.ua/authors/Yakovenko_Natalia/Vstup_do_istorii/
9. Субтельний О. Історія України. URL: https://shron1.chtyvo.org.ua/Subtelny_Orest/Ukraina_istoria.pdf?

Додаткова

1. Баран В., Даниленко Україна крізь віки. В. Т. 15. Україна в умовах системної кризи (1946 – 1980-ті рр.). URL: <http://history.org.ua/LiberUA/966-7217-24-8/966-7217-24-8.pdf>
2. Грушевський історія України-Руси. Том 1. До XI віка. URL: <http://litopys.org.ua/hrushrus/iur1.htm>; Том 2. XI – XII вік. URL: <http://litopys.org.ua/hrushrus/iur2.htm>; Том 3. До року 1340. URL: <http://litopys.org.ua/hrushrus/iur3.htm>; Том 4. XIV – XVI віки – відносини політичні. URL: <http://litopys.org.ua/hrushrus/iur4.htm>; Том 5. Суспільно-політичний і церковний устрій в українсько-руських землях XIV – XVII століття. URL: <http://litopys.org.ua/hrushrus/iur5.htm>; Том 6. Життя економічне, культурне, національне XIV – XVII віків. URL: <http://litopys.org.ua/hrushrus/iur6.htm>; Том 7. Козацькі часи – до року 1625. URL: <http://litopys.org.ua/hrushrus/iur7.htm>; Том 8. Роки 1626 – 1650. URL: <http://litopys.org.ua/hrushrus/iur8.htm>; Том 9. Роки 1650 – 1657. URL: <http://litopys.org.ua/hrushrus/iur9.htm>; Том 10. 1657 – 1658. URL: <http://litopys.org.ua/hrushrus/iur10.htm>; Том 11. Показчик імен. URL: https://shron2.chtyvo.org.ua/Hrushevskiy/Istoriia_Ukrainy-Rusy_Tom_11_Pokazhchik_imen.pdf?
3. Терещенко Ю. Довге XIX століття: спротив асиміляції. Київ: Темпора, 2022. 840 с.
4. Полонська-Василенко Н. Дві концепції України та Росії. Київ: Центр учбової літератури, 2022. 52 с.
5. Яворницький Д. Історія запорізьких козаків. Том 1. URL: https://shron3.chtyvo.org.ua/Yavornytskyi/Istoria_zaporizkykh_kozakiv_Tom1.pdf?; Том 2. URL: https://shron3.chtyvo.org.ua/Yavornytskyi/Istoria_zaporizkykh_kozakiv_Tom2.pdf?; Том 3. URL: https://shron3.chtyvo.org.ua/Yavornytskyi/Istoriia_zaporizkykh_kozakiv_Tom_3.pdf?
6. Бовуа Д. Російська влада і польська шляхта в Україні 1793–1830 роки / пер. з фр. З. Борисюк. Київ : Центр навчальної літератури, 2020. 294 с.; Бовуа Д. Трикутник Правобережжя : царат, шляхта і народ. 1793–1914 рр. / пер. з фр. З. Борисюк, О. Остапов. Київ : ТОВ «Видавництво Клію», 2020. 872 с.
7. Гончаренко Н., Лисенко О., Старченко Н., Шандра в. Міжнародний конгрес «Переосмислення України та Європи : нові виклики для істориків» (нотатки форуму). *Український історичний журнал*. 2024. Число 1. С. 226–231.
8. Зінченко О. Як українці зруйнували імперію зла. Київ : Vivat, 2024. 560 с.
9. Плохій С. Російсько-українська війна. Повернення історії. Київ : Наш формат, 2023. 400 с.
10. Старченко Н. Люблінська унія як ресурс формування концепту політичного «народу руського» (1569–1648). *Український історичний журнал*. 2019. Число 2. С. 4–44.

11. Shvab L., Shvab A., Shvab M. Poland in World War II in the Context of German and Soviet Eastern European Policy. *Codrul Cosminului*. 2025. Issue 1 (Vol. 31). P. 179–200. <https://doi.org/10.4316/CC.2025.01.08>
12. Шваб А., Шваб Л. Зміни етнонаціональної та релігійно-конфесійної структури населення Волині у ХІХ ст. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Історія України*. 2025. № 53 (2025). С. 9–20. <https://doi.org/10.31652/2411-2143-2025-53-9-20>

Інтернет-ресурси

1. Інститут Історії України НАН України / Електронна бібліотека. URL : <http://resource.history.org.ua/e-library>
2. Літописи (оригінальні тексти); Давня українська література (тексти ХІ–ХVІІІ століть); Граматики та лексикони (Іван Федорович, Лаврентій Зизаній, Памво Беринда та ін.); Історичні мапи тощо / Історія України ІХ–ХVІІІ століття / Ізборник. URL : <http://litopys.org.ua/>
3. Джерелознавство з історії України. Підбірка публікацій до тем від найдавніших часів до середини ХV століття; Литовсько-польська доба (з кінця ХV–до 1795 року); Період від 1793 до 1917 року; Україна у ХХ столітті. URL : www.myslenedrevo.com.ua
4. Електронна бібліотека текстів, публікацій джерел та досліджень з історії України та історії української культури ІХ–ХVІІІ ст. URL : <http://litopys.org.ua/>, <http://izbornyk.org.ua/>
5. Історичний веб-портал Historians.in.ua. URL : <http://historians.in.ua/>
6. Archives Portal Europe; ARCHNET: Naukowy Portal Archiwalny; Portals to the World (Бібліотека Конгресу США); Repositories of Primary Sources; PROSTIR.MUSEUM та ін. URL : www.history.org.ua